

Část V. Mezinárodněprávní postavení státních orgánů pro mezinárodní styky

Literatura: *Azúd, J.* Imunity a výsady zástupců států v mezinárodních organizacích. Právníké studie, 1960, č. 4, s. 616; *Drhlík, A.* Diplomatičké právo v mezinárodních vztazích. Mezinárodní politika, 1999, č. 4, č. 5, s. 32, s. 22; *Drhlík, A.* Vývoj a místo diplomatičkého práva v systému mezinárodního práva. Mezinárodní politika, 2001, č. 6, s. 4; *Kollár, M.* Poskytovanie konzulárnej pomoci osobám s dvojítm štátnym občianstvom. Smolenice: SAV, 2007; *Kunz, O.* Právní postavení konzulů. Brno, 1985; *Kunz, O.* Právní postavení honorárních konzulů. Právní obzor, 1989, č. 2, s. 188; *Malenovský, J.* K teroru proti diplomatům. Acta Universitatis Brunensis – Iuridica, Brno, 1978, s. 125; *Malenovský, J.* O jedné z mezer provádění mezinárodního práva Českou republikou. Mezinárodní politika, 2001, č. 6, s. 6; *Myslil, S.* Diplomatičké styky a imunity. Praha, 1964; *Outrata, V.* K pojmu diplomacie ad hoc a její klasifikaci. Časopis pro mezinárodní právo, 1965, č. 1, s. 58; *Paul, V.* Postavení diplomatičkého zástupce ve třetích státech. Studie z mezinárodního práva, 1957, s. 43; *Pekárek, V.* Zvláštní mise. Mezinárodní politika, 2000, č. 2, s. 36; *Pěchota, V.* Kodifikace mezinárodního práva v oblasti diplomatičkých styků. Právník, 1961, č. 8, s. 664; *Pipková, H.* K výkonu konzulárních funkcí s přihlédnutím k právu Evropských společenství. Právní rozhledy – příloha, č. 7, 2002; *Šturma, P.* Vývoj institutu diplomatičké ochrany a trendy mezinárodní úpravy ochrany investic. Právník, 1991, č. 1, s. 65; *Vošta, L.* Konzulární zástupci v zemích civilizovaných se zřetelem k právu československému. Praha, 1928; *Žourek, J.* Přínos Vídeňské konference o konzulárních stycích k rozvoji mezinárodního práva. Časopis pro mezinárodní právo, 1964, č. 2, s. 111.

Stát má povahu *právníké osoby*. Proto jedná *navenek* pouze prostřednictvím svých orgánů. Státními orgány pro mezinárodní styky jsou jednotlivé osoby nebo sbory osob, které stát jako takové určuje svým zákonodárstvím, zejména ústavou. Tyto osoby svým jednáním *opravňují nebo zavazují stát* v poměru k jiným státům nebo mezinárodním organizacím.

Pravidla mezinárodního práva o státních orgánech pro mezinárodní styky vycházejí z *ustálené vnitrostátní praxe států*. Podle ní v soustavě rozmanitých státních orgánů zákonodárných, správních a soudních existují vždy některé, které jsou pověřeny jednat za stát *navenek*.

V každém státě obvykle bývá jeden nebo několik nejvyšších orgánů státní moci, které jsou *současně* ústředními orgány pro mezinárodní styky. Jsou to hlava státu a vláda, popřípadě člen vlády, který stojí v čele nejvyššího úřadu pro mezinárodní styky, tj. ministr zahraničních věcí. Vedle nich existují státní orgány, které všestranně a trvale, popř. příležitostně, zastupují státy *na území jiného státu nebo v sídle mezinárodních organizací*, jako jsou stálí diplomatičtí zástupci státu, jeho zvláštní mise, stálí zástupci při mezinárodních organizacích nebo delegace na mezinárodních konferencích.

Podle *místa působení* lze státní orgány pro mezinárodní styky dělit na orgány *vnitřní* a orgány *zahraniční*.

Vnitřní státní orgány pro mezinárodní styky působí na území vlastního státu a vykonávají současně funkce vnitrostátní, přičemž tyto funkce

bývají hlavní náplní jejich činnosti. Jsou to jednak *orgány ústavní*, tj. hlava státu, vláda, popř. ministr zahraničních věcí. Jejich pravomoci jsou založeny na ústavě státu. Jim jako nejvyšším orgánům státní moci přiznává mezinárodní právo *reprezentativní povahu*. Tyto orgány mohou jednat jménem státu ve všech zahraničních věcech zpravidla bez zvláštního zmocnění.

Vnitřními státními orgány jsou též správní, technické nebo kulturní orgány, které jednají jménem státu ve *vymezených oblastech* a v *omezeném rozsahu* působnosti, na základě zvláštního vnitrostátního zmocnění nebo příslušné mezinárodní dohody. Jsou to např. ministr pošt, dopravy, zdravotnictví nebo kultury.

Zahraničními orgány státu pro mezinárodní styky jsou ty orgány, které působí na území jiného státu nebo v *sídle mezinárodní organizace*. Lze je dělit podle rozsahu jejich plných mocí na orgány diplomatické a na orgány nediplomatické.

Diplomatickými orgány jsou ty, které jsou způsobilé jednat za stát ve věcech politických. Jsou to diplomatická mise, zvláštní mise, stálá mise při mezinárodní organizaci nebo delegace na mezinárodní konferenci.

Nediplomatickými orgány jsou ty, jejichž plné moci jsou omezeny na věci nepolitické. Patří k nim konzulární úřady nebo komisaři.

Zvláštním druhem zahraničních orgánů státu pro mezinárodní styky jsou i *vojenské jednotky* v době jejich průjezdu nebo pobytu na území jiného státu.

Podle *trvání plných mocí* lze zahraniční orgány dělit na stálé a dočasné. *Stálé orgány* jsou ty, které jsou pověřeny trvalým zastupováním státu; jsou to diplomatické mise nebo stálé mise při mezinárodních organizacích. Stálými nediplomatickými orgány jsou konzulární úřady.

Dočasnými orgány pro zahraniční styky jsou orgány pověřené jen *určitými, časově omezenými* úkoly. Dočasnými diplomatickými orgány jsou zvláštní mise, delegace na zasedání mezinárodní organizace nebo na mezinárodní konferenci nebo zástupci státu při ceremoniálních úkonech, např. při nastolení hlavy státu, korunovací nebo při pohřbu hlavy státu. Dočasnými nediplomatickými orgány jsou zástupci státu v oblasti správních, technických a kulturních styků, např. komisaři mezinárodních výstav.

Mezinárodní právo přiznává všem výše zmíněným osobám při jejich úředním pobytu na území jiného státu *výsady a imunity* potřebné k zajištění nerušeného výkonu jejich úředních funkcí. Úmluva o předcházení a trestání zločinů proti mezinárodně chráněným osobám z roku 1973 navíc ukládá státům, na jejichž území se takové osoby nacházejí, aby podnikly potřebná a účinná opatření k předcházení a trestání zločinů spáchaných proti těmto osobám. Jde zejména o usmrcení, zranění, únos nebo násilný útok proti hlavě státu, předsedovi vlády, ministroví zahraničních věcí, představiteli nebo úředníkovi státu nebo vládní mezinárodní organizace, kteří vykonávají zahraniční funkce (Dokumenty OSN A/RES/3166/XXVIII, Annex).

I. Vnitřní státní orgány pro mezinárodní styky

Vnitřními státními orgány pro mezinárodní styky jsou hlava státu, vláda, ministr zahraničních věcí a některé další správní orgány pro mezinárodní styky.

1. Hlava státu

Ústava státu zpravidla určuje, který orgán je jeho hlavou. Z hlediska mezinárodního práva je přitom lhostejné, zda hlavou státu je *jednotlivá osoba* (prezident, panovník) nebo *sbor osob* (kolektivní hlava, např. Federální rada ve Švýcarsku). Mezinárodní funkce, které vyžadují osobní styk, vykonávají u sborových orgánů obvykle jejich předsedové.

Obecné mezinárodní právo přiznává hlavě státu *reprezentativní povahu*, tj. pravomoc zastupovat stát navenek ve všech věcech, z moci svého úřadu a bez zvláštního zmocnění. Tato pravomoc zahrnuje právo vcházet ve styk a osobně jednat ústně i písemně s orgány jiných států pro mezinárodní styky.

Ústavy států přiznávají hlavám států v oblasti mezinárodních styků zpravidla právo zastupování státu navenek, sjednávání a ratifikování mezinárodních smluv, vysílání a přijímání diplomatických zástupců, vyhlášení válečného stavu a uzavírání mírových smluv.

Ústavní zákon o československé federaci z roku 1968 stanovil, že *československý prezident*, stojící v čele federace, zastupoval republiku navenek, sjednával a ratifikoval mezinárodní smlouvy, přijímal a pověřoval velvyslance a vyslance, vyhlášoval válečný stav a vypovídal válku (čl. 60 a 61 ústavního zákona č. 143/1968 Sb.).

Ústava České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) stanoví, že *český prezident* zastupuje stát navenek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy, přijímá vedoucí zastupitelských misí, pověřuje a odvolává vedoucí diplomatických misí (čl. 63 odst. 1). O *vyhlášení válečného stavu*, je-li Česká republika napadena nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení, však rozhoduje *Parlament* (čl. 43 odst. 1).

Za pobytu na území cizího státu *požívá* hlava státu podle obecného mezinárodního práva *výsady a imunity* ve *větším rozsahu* než diplomatictí zástupci podle Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961.

Výsady a imunity hlavy státu v tomto případě zahrnují:

- právo na pocty, jako je slavnostní přijetí nejvyššími státními orgány, poskytnutí vojenských poctí;
- právo používat vlajku a státní znak na rezidenci a na dopravních prostředcích;
- právo na zvláštní ochranu osobní nedotknutelnosti a bezpečnosti. Fyzické nebo morální útoky na hlavu státu se považují za urážku jeho státu, za kterou nese stát pobytu mezinárodněprávní odpovědnost;

- d) právo vykonávat vládní funkce i v době pobytu na území cizího státu, např. podepisovat zákony nebo jmenovat státní funkcionáře;
- e) svobodu styku s orgány vlastního státu i jiných států bez jakékoli cenzury, s právem používání šifry i kurýry;
- f) nedotknutelnost obydlí, domu, vagonu, lodi, letadla nebo automobilu používaného hlavou státu za jejího pobytu v cizině;
- g) vynětí z trestní a civilní jurisdikce státu pobytu;
- h) osvobození od daní a poplatků, včetně celních poplatků za předměty osobní potřeby.

Manželka hlavy státu, jakož i jiní členové jeho rodiny požívají stejných výsad, cestují-li společně s hlavou státu. Jiným osobám, které doprovázejí hlavu státu na cizím území, se poskytují plné diplomatické výsady a imunity.

2. Vláda

182 Vláda je obvykle nejvyšším orgánem výkonné moci. Podle Ústavy České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) je česká vláda vrcholným orgánem výkonné moci (čl. 67 odst. 1).

Vláda řídí zpravidla vedle vnitřních záležitostí i *zahraniční styky* státu. Konkrétní pravomoci vlády v oblasti zahraničních styků obvykle stanoví *ústava* státu.

Podle ústavního zákona o československé federaci z roku 1968 byla československá vláda nejvyšším výkonným orgánem státní moci. Zajišťovala národní obranu, bezpečnost země a mírovou zahraniční politiku. Sjednávala též mezinárodní smlouvy, jejichž uzavírání na ni přenesl prezident republiky (čl. 66 a 76 ústavního zákona č. 143/1968 Sb.).

Podle Ústavy České republiky vláda sjednává a schvaluje ty *mezinárodní smlouvy*, jejichž sjednání na ni přenesl prezident republiky. Přitom může přenést sjednávání resortních dohod na jednotlivé členy vlády [čl. 63 odst. 1 písm. b)].

Podle obecného mezinárodního práva má i vláda *repräsentativní povahu*. Její opatření a prohlášení v oblasti mezinárodních styků zavazují stát. Vláda může vést s právními účinky jednání s oficiálními představiteli jiných států.

Vláda jako celek může být v mezinárodních stycích zastupována svým předsedou, jeho náměstkou nebo členem vlády k tomu zmocněným.

Představitel vlády požívá při oficiálním pobytu na území jiného státu *všech diplomatických výsad a imunit*. Je-li předseda vlády současně hlavou státu (např. prezident Spojených států amerických), požívá vedle těchto výsad a imunit též prerogativy hlavy státu.

3. Ministr zahraničních věcí

183 Řízením zvláštního ministerstva (resortu) pro zahraniční věci vláda obvykle pověřuje jednoho ze svých členů *ministrem zahraničních věcí*.

Ve Spojených státech amerických je to státní tajemník, ve Velké Británii zahraniční tajemník a ve Švýcarsku člen federální vlády pověřený vedením federálního politického departmentu.

Vnitrostátně vymezuje pravomoc ministra zahraničních věcí v oblasti mezistátních styků ústava nebo jiné zákony a nařízení. Do jeho kompetence zpravidla patří:

- a) provádění zahraniční politiky podle všeobecných direktiv hlav státu, vlád nebo parlamentu;
- b) udržování běžných styků se stálými diplomatickými zástupci i představiteli jiných států a mezinárodních vládních organizací;
- c) řízení zastupitelských úřadů v zahraničí, tj. diplomatických misí, zvláštních misí při mezinárodních organizacích, delegací na mezinárodních konferencích a konzulárních úřadů;
- d) ochrana zájmů státu a jeho občanů v zahraničí (diplomatická ochrana);
- e) součinnost při všech aktech jiných ústavních orgánů a ministerstev v oblasti mezinárodních styků (jmenování a přijímání diplomatických zástupců, uzavírání mezinárodních smluv apod.);
- f) podávání zpráv, iniciativních návrhů, odborných vyjádření a doporučení jiným státním orgánům v oblasti zahraniční politiky.

Při oficiálním pobytu na území cizího státu požívá ministr zahraničních věcí *všech diplomatických výsad a imunit*.

4. Jiné vnitřní orgány pro mezinárodní styky

Jako orgány státu pro mezinárodní styky vystupují často i jiné správní orgány státu. Ve všech takových případech jde o pravomoci založené vnitrostátně na zvláštním zmocnění zákonem nebo rozhodnutím prvotně oprávněného ústavního orgánu, mezinárodně na mezinárodní smlouvě. Výkon těchto pravomocí probíhá v součinnosti s ústavními orgány pro mezinárodní styky, s vládou a ministrem zahraničních věcí.

Mezinárodní smlouvy v oblasti administrativní, technické, zdravotní, humanitární a kulturní zmocňují jednotlivé členy vlády nebo jiné správní orgány k provádění některých úkonů v přímém styku s odpovídajícími orgány smluvních států (např. v oblasti mezinárodní dopravy železniční, říční, silniční nebo letecké, pošt, telekomunikací nebo zdravotnictví).

Tyto orgány se účastní přípravy a sjednávání mezinárodních smluv týkajících se oboru jejich vnitrostátní působnosti. Rovněž poskytují ústavním orgánům pro mezinárodní styky odborné posudky a iniciativní návrhy pro případná mezinárodní jednání.

Při oficiálním pobytu na území jiného státu požívají zástupci těchto správních orgánů *diplomatických výsad a imunit*.

II. Zahraniční orgány státu pro mezinárodní styky

Zahraničními orgány státu pro mezinárodní styky jsou diplomatická mise, zvláštní mise, stálá mise při mezinárodních organizacích, delegace

na zasedání mezinárodní organizace, delegace na mezinárodní konferenci, vojenská jednotka v zahraničí a konzulární úřad. Česká republika udržuje diplomatické styky se 176 státy. V zahraničí působí 112 českých zastupitelských úřadů.

1. Diplomatická mise

185 Právo na diplomatické styky s jinými státy, tj. právo zřizovat stálé diplomatické mise a vysílat a přijímat diplomatické zástupce (*ius legationis*), patří k základním právům každého svrchovaného státu.

Diplomatické styky mezi státy a výsady stálých diplomatických misí a diplomatů byly dříve upraveny obyčejovým právem. V roce 1961 byla uzavřena Vídeňská úmluva o diplomatických stycích, která kodifikovala pravidla regulující tuto oblast mezistátních vztahů (Dokumenty, C. H. Beck, s. 180 a násl., nebo č. 157/1964 Sb.). Tato úmluva sloužila též jako normativní základ při kodifikování speciálních pravidel pro zvláštní mise, konzulární úřady apod.

Význam Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961 a Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích z roku 1963 vyjádřil Mezinárodní soudní dvůr ve svém usnesení z 15. 12. 1979 v případě *Diplomatického a konzulárního personálu v Teheránu* (USA v. Írán, ICJ Reports 1979, nebo Případy a materiály, s. 44). Závazky uložené státním oběma Vídeňskými úmluvami mají zásadní důležitost pro udržení dobrých vztahů mezi státy v dnešním vzájemně závislém světě. Jak tehdy soudní dvůr řekl, „ve vztazích mezi státy není podstatnějšího požadavku než nedotknutelnost diplomatů a velvyslanectví... a tak v průběhu dějin národy všech vyznání a všech kultur dodržovaly vzájemné závazky k tomuto účelu. Zavedení diplomacie se ukázalo jako podstatný nástroj účinné spolupráce v mezinárodním společenství, jenž dovoluje státním bez ohledu na rozdíly v jejich ústavních a společenských rádech dospět ke vzájemnému pochopení a řešit své různé mírovými prostředky“ (ICJ Reports, 1979).

K navázání diplomatických styků mezi státy a ke zřízení diplomatických misí dochází podle úmluvy *vzájemnou dohodou* (čl. 2). Vzájemná dohoda může být zcela *neformální*, např. Společné komuniké o navázání diplomatických styků mezi ČSFR a Kamerunem z roku 1990 (Dokumenty IV, s. 21).

186 Diplomatická mise plní zejména tyto funkce:

- a) zastupuje vysílající stát v přijímajícím státě;
- b) chrání zájmy vysílajícího státu a jeho občanů v přijímajícím státě;
- c) jedná s vládou přijímajícího státu;
- d) zjišťuje zákonnými prostředky situaci v přijímajícím státě, pozoruje jeho vývoj a podává o tom zprávy své vládě;
- e) napomáhá udržování přátelských vztahů mezi vysílajícím a přijímajícím státem a rozvoji jejich hospodářských, kulturních a vědeckých styků;
- f) může vykonávat i konzulární funkce (čl. 3).

Přijímající stát má obecnou povinnost *všemožně usnadnit* její činnost (čl. 25). Zejména je povinen umožnit vysílajícímu státu, aby získal místnosti potřebné pro diplomatickou misi, a je zavázán pomoci misi při vhodném ubytování jejich členů (čl. 21).

V čele mise je *vedoucí*, což je osoba pověřená vysílajícím státem k výkonu povinností spojených s touto funkcí. **187**

Vedoucí misí jsou rozděleni do tří tříd:

- a) velvyslanci a nunciové pověření u hlav státu;
- b) vyslanci, ministři a internunciové pověření u hlavy státu;
- c) *chargé d'affaires* pověřený u ministra zahraničních věcí (čl. 14).

Rozlišení vedoucích misí do tří tříd nemá zásadně žádný vliv na jejich postavení s výjimkou pořadí a etikety. Na rozdíl od dřívější praxe v současné době státy obsazují místa vedoucích misí převážně velvyslanci.

Před jmenováním určité osoby vedoucím mise je vysílající stát povinen ujistit se u přijímajícího státu, zda uvažovaná osoba od něj dostane *agrément*, tj. souhlas s jejím přijetím jako vedoucím mise. Přijímající stát není povinen udělit takový souhlas každé osobě a nemusí ani sdělit vysílajícímu státu důvody, pro které odmítl souhlas udělit (čl. 4).

Státy mohou současně jmenovat diplomatického zástupce ve dvou nebo více státech (čl. 5). K takovému postupu se uchylují z úsporných důvodů malé státy. **188**

Sídlo diplomatické mise bývá zpravidla umístěno v hlavním městě přijímajícího státu, tj. v sídelním městě jeho hlavy státu a vlády.

Diplomatická mise se *skládá* z vedoucího mise a členů personálu mise. Členy personálu mise jsou členové diplomatického personálu, administrativního, technického a služebního personálu mise.

Za *diplomatický personál* se považují ti pracovníci mise, kteří mají diplomatickou hodnost, tj. velvyslanec, vyslanec, *chargé d'affaires*, rada-ministr, velvyslanec rada, vyslanec rada, první, druhý a třetí tajemník, atašé a různí odborní přidělenci, např. vojenský, letecký, námořní, obchodní, vědecký, zemědělský, kulturní.

Početní stav diplomatické mise určuje vysílající stát podle svých potřeb a po dohodě s přijímajícím státem. Nedosáhnou-li takové dohody, je přijímající stát oprávněn požadovat, aby počet personálu mise byl udržován v mezích, které *on sám* považuje za rozumné a obvyklé se zřetelem k okolnostem a podmínkám v přijímajícím státě a k potřebám příslušné mise (čl. 11).

Diplomatická mise, případně ministerstvo zahraničních věcí vysílajícího státu, je povinna uvědomit ministerstvo zahraničních věcí přijímajícího státu o jmenování členů mise, jejich příjezdu, konečném odjezdu nebo o skončení jejich funkce (čl. 10).

Přijímající stát může kdykoliv, aniž by musel zdůvodnit své rozhodnutí, oznámit vysílajícímu státu, že vedoucí mise nebo kterýkoli člen diplomatického personálu mise je považován za nežádoucí osobu (*persona non grata*), anebo že kterýkoli jiný člen mise je *nepřijatelný*. K takovému vážnému opatření však státy sahají obvykle jen tehdy, když

pracovník mise provádí vůči přijímajícímu státu nepřátelskou nebo špiónážní činnost, porušuje jeho zákony nebo se chová nevhodným způsobem, který vyvolává obecné pohoršení. V takovém případě vysílající stát podle okolností buď tuto osobu odvolá, nebo ukončí její funkci (čl. 9).

Například v březnu 2001 označily USA 50 diplomatů Ruska za nežádoucí z důvodů špiónáže. Rusko považovalo toto opatření za nepřátelské, a proto označilo za nežádoucí 50 diplomatů USA. Jedná se o největší hromadné vyhoštění ruských diplomatů od roku 1986.

189

Vedoucí diplomatických misí pověřeni v témže státě tvoří dohromady *diplomatický sbor* (franc. *corps diplomatique*, CD). V čele tohoto sboru je stařešina (franc. *doyen*), kterým se stává služebně nejstarší diplomatický zástupce nejvyšší třídy. O služebním stáří rozhoduje den odevzdání pověřovacích listin.

Diplomatický sbor jako celek působí při ceremoniálních příležitostech, jako jsou blahopřání nebo kondolence hlavě státu, vládě. Vystupuje též na ochranu diplomatických výsad a imunit svých členů v přijímajícím státě, došlo-li k jejich narušení ze strany přijímajícího státu. Jménem tohoto sboru jako celku jedná jeho stařešina.

Diplomatický sbor v širším smyslu je tvořen všemi oficiálními členy diplomatických misí v témže státě, tj. vedle vedoucích misí s veškerým diplomatickým personálem.

Diplomatické výsady a imunity se přiznávají diplomatickým misím a členům personálu mise za tím účelem, aby mohli účinně a nerušeně plnit své funkce. Za právní základ pro poskytování diplomatických výsad a imunit se považuje kombinace dvou teorií. Je to teorie *repräsentativní*, podle níž je diplomat zástupcem suverénního státu a bylo by v rozporu se zásadou svrchované rovnosti podříditi orgán jednoho státu orgánu druhého státu, a teorie *funkční*, která znamená, že výsady a imunity mají zajistit účinný výkon funkcí diplomatické mise. Účelem výsad a imunit není *prospěch jednotlivce* (preambule Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích).

Příkladem spojení výsad a imunit s výkonem funkcí je i případ bývalého chilského diktátora A. Pinocheta, který byl zatčen ve Velké Británii na žádost Španělska z důvodu obvinění z genocidy proti španělským občanům. Přicestoval do Velké Británie v říjnu 1998 na diplomatický pas, aniž byl členem diplomatického personálu své země nebo pověřen Chile jako vyslanec se zvláštním posláním. Případ vyvolal ve Velké Británii spory, kdy britský Nejvyšší soud rozhodl, že Pinochet má jako bývalá hlava státu nárok na imunitu a nemůže být ve Velké Británii zatčen nebo souzen. Posléze senát pěti lordů soudců zvrátil rozhodnutí Nejvyššího soudu. Pětičlenný odvolací výbor britské Sněmovny lordů však opět v prosinci 1998 Pinochetovi imunitu přiznal.

Rozdíl mezi výsadami a imunitami se obvykle spatřuje v tom, že obsah výsad je pozitivní, to znamená, že diplomaté mají jistá oprávnění a výhody navíc, které jiní obyvatelé přijímajícího státu nemají. Naopak obsah imunit je negativní, to znamená, že diplomaté jsou vyňati z ně-

kterých norem přijímajícího státu, které jsou jinak platné pro všechny jeho obyvatele.

Mise a osoby požívající těchto výsad a imunit jsou však povinny *dbát zákonů a předpisů přijímajícího státu*. *Diplomatické misí jako zahraničnímu orgánu cizího státu* náleží tyto výsady a imunity:

190

a) právo mise a jejího vedoucího používat vlajku a státní znak vysílajícího státu na místnostech mise, rezidenci vedoucího mise a na jeho dopravních prostředcích (čl. 20);

b) nedotknutelnost místností mise, přičemž místnostmi mise se rozumějí budovy nebo části budov a pozemky k nim příslušející, které se používají pro účely mise, včetně rezidence vedoucího. Přijímající stát musí učinit všechna vhodná opatření, aby místnosti mise byly chráněny před napadením nebo poškozením a aby nedošlo k rušení klidu mise nebo k újmě na její důstojnosti. Místnosti mise, jejich zařízení a jiné předměty v nich, jakož i dopravní prostředky mise nemohou být předmětem prohlídky, rekvizice, zabavení nebo exekuce. Orgány přijímajícího státu mohou vstoupit do místností mise jen se svolením vedoucího mise (čl. 22). *Povinnost přijímajícího státu chránit místnosti mise a členy personálu mise* vyjádřil Mezinárodní soudní dvůr v případě *diplomatického a konzulárního personálu v Teheránu* z roku 1980.¹

V tomto případě ozbrojená skupina několika set osob vnikla 4. 11. 1979 v Teheránu do prostor velvyslanectví USA. Íránské bezpečnostní síly zmizely a ani později nečinily nic, přestože obsazování budov velvyslanectví trvalo několik hodin. Všichni členové diplomatického a konzulárního personálu USA byli zajati jako rukojmí a drženi útočníky v prostoru velvyslanectví. Dne 5. listopadu byly rovněž obsazeny konzuláty USA v Tabrízu a Šírazu a ani tady íránská vláda nepodnikla žádná ochranná opatření. Naopak íránské orgány, zejména církevní, soudní, výkonné, jakož i představitelé policie a rozhlasového vysílání bezprostředně projevíli souhlas s převzetím velvyslanectví a konzulátů v Tabrízu a Šírazu bojovníky. Ajatolláh Chomejní prohlásil, že stát přebírá záruky jak vzhledem k obsazení velvyslanectví a konzulátů, tak vzhledem k držení personálu velvyslanectví jako rukojmí. Pečeť oficiálního schválení vládou byla nakonec dána rozhodnutím ze 17. listopadu, vydaným Ajatolláhem Chomejním. Jeho rozhodnutí začínalo tvrzením, že americké velvyslanectví je „špiónážním a spikleneckým střediskem“ a že „lidé, kteří podněcovali spiknutí proti našemu islámskému hnutí na tomto místě, nemají právo na mezinárodní diplomatickou úctu“.

Mezinárodní soudní dvůr konstatoval, že: „Normy mezinárodního práva zkrátka vytvářejí uzavřený režim, jenž na jedné straně vyhlašuje závazky přijímajícího státu týkající se výhod, výsad a imunit udělovaných diplomatickým misím a na straně druhé předvidá zneužití, kterého by se mohli dopustit členové mise, a upřesňuje prostředky, jimiž disponuje přijímající stát, aby čelil takovým zneužitím. Tyto prostředky mají svou povahou úplnou účinnost, neboť pokud vysílající stát neodvolá ihned člena dotyčné mise, přinutí ho vyhlídka téměř okamžité ztráty svých výhod a imunit v důsledku skutečnosti, že ho přijímající stát již nebude uznávat jako člena mise, v praxi k tomu, aby ve vlastním zájmu neprodleně odjel. Princip

¹ České výňatky převzaty z publikace David, V., Malenovský, J., Jilek, D. Dokumenty k mezinárodnímu právu veřejnému II. Brno, 1988, s. 43.

osobní nedotknutelnosti a nedotknutelnosti diplomatických misí je jedním ze základů tohoto režimu, který se dlouhodobě upevňoval a k jehož vývoji tradiceislámu podstatně přispěly. Podstatný charakter principu nedotknutelnosti je mimo jiné důrazně připomenut ustanoveními článků 44 a 45 Úmluvy z roku 1961 (viz rovněž články 26 a 27 Úmluvy z roku 1963). Dokonce v případě ozbrojeného konfliktu nebo přerušení diplomatických vztahů tato ustanovení zavazují přijímající stát respektovat nedotknutelnost členů diplomatické mise, jakož i nedotknutelnost jejích místností, jejího majetku a jejích archivů.“

V daném případě iránská vláda nepřerušila diplomatické vztahy s USA. Odpovídaje na tuto otázku člena Dvora, zástupce USA uvedl, že v žádném momentu před událostmi ze 4. listopadu 1979 zmíněná vláda nevyjádřila ani neprojevila úmysl prohlásit za *personu non grata* jakéhokoli člena diplomatického či konzulárního personálu Spojených států amerických v Teheránu. Iránská vláda tedy nevyužila prostředky, které jí poskytovalo diplomatické právo právě k tomu, aby čelila činnostem onoho druhu, na něž si nyní stěžuje. Naopak dovolila skupině bojovníků zaútočit a obsadit násilím velvyslanectví USA a vzít členy diplomatického a konzulárního personálu jako rukojmí, schválila tuto akci bojovníků a záměrně nechal pokračovat v obsazování velvyslanectví a zadržování personálu, aby vyvíjela nátlak na vysílající stát. Současně naprosto odmítla o situaci jednat se zástupci USA. Dvůr proto konstatoval, že iránská vláda nepoužila běžné a účinné prostředky, která měla k dispozici, nýbrž uchýlila se k donucovacím opatřením proti velvyslanectví USA a jeho personálu.

Z hlediska *nedotknutelnosti místností mise* může složitá situace nastat při různých živelních pohromách, jako je např. požár; otázkou je, zda lze v těchto případech souhlas vedoucího mise se vstupem do místností předpokládat. Vídeňská úmluva o diplomatických stycích neobsahuje žádnou zmínku o *předpokládaném souhlasu* – na rozdíl od konzulárních úřadů nebo zvláštních misí. Je znám případ, kdy při požáru na velvyslanectví SSSR v Kanadě odmítli členové mise vpustit hasiče do budovy velvyslanectví a snažili se sami požár uhasit; to se jim podařilo částečně, takže budova byla zčásti zničena.

Nedotknutelnost místností mise *neznamená* v žádném případě, že by místnosti byly *součástí státního území* vysílajícího státu. Činy, ke kterým dojde v místnostech mise, jsou učiněny v rámci teritoriální jurisdikce přijímajícího státu. Dokladem toho je i závazek vysílajícího státu, že místnost mise nesmí být používána způsobem *neslučitelným s funkcemi diplomatické mise* (čl. 41 odst. 3). V budově mise například nelze poskytovat *diplomatický azyl* osobám prchajícím před výkonem spravedlnosti, ledaže by existovala odlišná smluvní úprava (čl. 41 odst. 3), jako je tomu u latinskoamerických států na základě Havanské úmluvy z roku 1928. Mezinárodní soudní dvůr v případě *diplomatického azylu* z roku 1950 nevyločil možnou existenci *partikulárního obyčejového pravidla* o diplomatickém azylu mezi některými latinskoamerickými státy (Případy a materiály, s. 10).

K jednání, které *nebylo slučitelné s funkcemi mise a jejího personálu* ve smyslu čl. 41, lze zařadit i případ střelby z místností libyjského velvyslanectví v Londýně v roce 1984 během demonstrace, která se konala proti libyjskému režimu.

Při střelbě byla zasažena britská policistka, která později zemřela. Britské orgány i přes použití místností mise neslučitelným způsobem s funkcemi diplomatické mise respektovaly nedotknutelnost místností mise; reakcí bylo zejména vyhoštění členů mise a přerušení diplomatických styků s Libyí. Diplomatické styky s Libyí obnovila Velká Británie až v prosinci 1999, když Libye zaplatila kompenzace za smrt britské policistky. Podobně v roce 1991 došlo při demonstraci před iráckým velvyslanectvím v Praze ke střelbě z prostor mise. ČSFR reagovala na tento incident tak, že čtyři pracovníci velvyslanectví museli do 48 hodin opustit území Československa;

c) archivy a dokumenty mise jsou vždy a *všude* nedotknutelné; nedotknutelná je i úřední korespondence mise; diplomatické zavazadlo nesmí být otevřeno ani zadrženo (čl. 24 a 27).

V otázce diplomatických zavazadel a kurýrů vypracovala Komise pro mezinárodní právo v roce 1989 *návrh článků* týkajících se diplomatického zavazadla, které není doprovázeno diplomatickým kurýrem. Podle čl. 28 návrhu diplomatické zavazadlo nesmí být otevřeno ani zadrženo a nesmí být podrobena jakékoli prohlídce ani s použitím elektronických nebo jiných technických prostředků. Avšak v případech, kdy kompetentní orgány přijímajícího nebo tranzitního státu mají *vážný důvod* domnívat se, že *konzulární zavazadlo* obsahuje něco jiného než korespondenci, dokumenty nebo předměty zamýšlené výlučně pro oficiální použití, mohou žádat, aby zavazadlo bylo *otevřeno v přítomnosti odpovědných zástupců* vysílajícího státu. V případě odmítnutí takové žádosti má být zavazadlo vráceno do místa odeslání (čl. 28 odst. 2). Tento odstavec reprodukuje čl. 35 odst. 3 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích z roku 1963.

Článek 28 návrhu *potvrzuje obyčejové mezinárodní pravidlo* o nedotknutelnosti diplomatického zavazadla jako výraz zásady nedotknutelnosti archivů a dokumentů mise;

d) svoboda spojení mise s vládou a ostatními misemi, stálými misemi a konzuláty vysílajícího státu, ať se nacházejí kdekoli. Spojení lze udržovat pomocí všech vhodných prostředků, např. telefonu, telegrafu nebo diplomatických kurýrů. Zprávy mohou být kódované nebo šifrované. Zřízení a provozování rádiové vysílací stanice je však možné jen se souhlasem přijímajícího státu (čl. 27);

e) osvobození mise od všech celostátních, oblastních nebo místních daní a poplatků, s výjimkou poplatků vybíraných za poskytnuté zvláštní služby, jako jsou dodávka plynu, vody nebo elektřiny (čl. 23);

f) osvobození od celních poplatků za dovážené předměty, které jsou určeny pro úřední potřebu mise (čl. 36).

Diplomatictí pracovníci a příslušníci jejich rodin požívají v plné míře těchto výsad a imunit:

a) osobní nedotknutelnosti; diplomatický zástupce nesmí být zatčen ani zadržán; lze však proti němu zakročit v sebeobraně nebo ve snaze zabránit mu spáchat trestný čin; přijímající stát je povinen chovat se vůči němu s náležitou úctou a učinit všechna vhodná opatření, aby zabránil každému útoku proti jeho osobě, svobodě nebo důstojnosti (čl. 29).

Na druhé straně Mezinárodní soudní dvůr v případě diplomatického a konzulárního personálu z roku 1980 konstatoval, že „diplomatický zástupce přistižený při útočném činu nebo při páchání jiného trestného činu (the act of committing an assault or other offence) může být krátkodobě zatčen policií přijímajícího státu, aby mu bylo zabráněno ve spáchání daného trestného činu (Případy a materiály, s. 46);

b) nedotknutelnosti soukromého obydlí, písemnosti, korespondence a majetku (čl. 30);

c) svobody pohybu na území přijímajícího státu, s výjimkou oblastí, do kterých je přístup zakázán z důvodu státní bezpečnosti (čl. 26);

d) vynětí z trestní, správní a civilní jurisdikce, s výjimkou případů, kdy se jedná o věcnou žalobu týkající se soukromé nemovitosti diplomata na území přijímajícího státu, o žalobu týkající se dědictví, v němž diplomat vystupuje jako soukromá osoba, nebo o žalobu týkající se výkonu svobodného povolání nebo obchodní činnosti, kterou diplomat provádí v přijímajícím státě vedle svých úředních funkcí; diplomat rovněž není povinen vypovídat jako svědek (čl. 31);

e) osvobození od osobních služeb všeho druhu, např. pracovní povinnosti, a od vojenské povinnosti (čl. 35);

f) vynětí z ustanovení o sociálním zabezpečení v přijímajícím státě (čl. 33);

g) osvobození od všech daní a poplatků, jak osobních a věcných, tak státních, oblastních nebo místních, s výjimkou poplatků vybíraných za poskytnuté zvláštní služby, nepřímých daní zahrnutých obvykle do ceny zboží nebo služeb, daní a poplatků ze soukromých nemovitostí, ze soukromých příjmů nebo pozůstalostních a dědických poplatků (čl. 34);

h) osvobození od celních poplatků za předměty určené pro osobní potřebu diplomata a členů jeho rodiny, včetně předmětů určených pro počáteční zařízení jeho domácnosti (čl. 36).

V omezenější míře požívají diplomatických výsad a imunit i členové administrativního, technického a služebního personálu. Imunity se jim obvykle poskytují ve vztahu k jejich úřední, nikoli však soukromé činnosti.

Diplomatické výsady a imunity přísluší vysílajícímu státu a diplomatovi jako jeho funkcionáři, nikoliv však diplomatově osobě jako takové. Vysílající stát se proto může vzdát vynětí z jurisdikce přijímajícího státu u svých diplomatů a členů jejich rodin, zejména ze závažných důvodů, např. dopustili-li se zvláště zavrženíhodných činů, které v přijímajícím státě vyvolaly veřejné pohoršení. Takové vzdání se imunity však musí být výslovné (čl. 32).

Například v roce 1997 byl diplomat Gruzínské republiky shledán odpovědným za smrt 16leté americké dívky při dopravní nehodě. Gruzie se vzdala imunity, pokud šlo o tohoto diplomata.

Výsady a imunity diplomata počínají okamžikem jeho vstupu na území přijímajícího státu a končí, jakmile diplomat opustí toto území nebo uplyne rozumná doba určená přijímajícím státem k odchodu z jeho země, byl-li vedoucí mise nebo diplomat označen za nežádoucí nebo nepřijatelnou osobu (čl. 39).

Diplomat i příslušníci jeho rodiny požívají diplomatických výsad a imunit v omezenějším rozsahu i na území třetího státu, když projíždějí jeho územím, aby nastoupili své místo v přijímajícím státě nebo se navrátili do svého státu. Poskytl-li třetí stát diplomatovi nebo jeho rodinnému příslušníku vízum, pokud by se takové vízum vyžadovalo, pak má třetí stát povinnost zajistit jim nedotknutelnost a ostatní imunity potřebné k zabezpečení jejich průjezdu do přijímajícího státu nebo návratu do domovského státu (čl. 40).

2. Zvláštní mise

Za 1. světové války vysílaly spojenecké státy navzájem zvláštní mise jako mimořádný spojovací prostředek k projednání otázek vojenské strategie a vysoké politiky, pro něž se nedaly použít diplomatické mise. V období mezi dvěma světovými válkami byl personál diplomatických misí podstatně rozšířen a řešit některé otázky společného zájmu přímo mezi zvláštními zástupci států a vysokými státními úředníky druhé země. Během 2. světové války se počet vysílaných zvláštních misí ještě zvýšil, protože tímto způsobem bylo možno neefektivněji projednat nejvážnější politické i vojenské otázky související s průběhem války a poválečnou situací. Tato praxe pokračovala i v poválečné době.

Tyto okolnosti vedly k tomu, že v roce 1969 byla kodifikována pravidla týkající se zvláštních misí na základě návrhu připraveného Komisí pro mezinárodní právo (Vybrané dokumenty, sv. IV, s. 20, nebo Dokumenty OSN A/RES/2530/XXIV, Annex). Podle Úmluvy o zvláštní misí se za zvláštní misí považuje dočasná mise, zastupující stát, kterou vysílá jeden stát ke druhému s jeho souhlasem za účelem projednání určitých otázek nebo ke splnění určitého úkolu (čl. 1).

Zvláštní mise se od mise diplomatické liší ve dvojnásobném směru: zvláštní mise je dočasná, zatímco diplomatická mise je stálá; zvláštní mise plní určitý úkol omezeného rozsahu, zatímco diplomatická mise zastupuje vysílající stát ve všech směrech.

Stát může vyslat tutéž zvláštní misí do dvou nebo více států. Stejně mohou dva nebo více států poslat společnou zvláštní misí k jinému státu, aby s ním jednaly o otázkách společného zájmu (čl. 4, 5 a 6); v tomto případě však zůstanou vztahy mezi vysílajícími státy a přijímajícím státem bilaterálními a nenabývají povahy mezinárodní konference.

Stát může vyslat zvláštní misí nejen ke státu, se kterým udržuje diplomatické a konzulární styky, ale i ke státu, s kterým žádné styky nemá, případně jej ani ještě neuznává (čl. 7). Jak prokazuje praxe, může zvláštní mise právě v takových případech posloužit ke vzájemnému uznání nebo k navázání diplomatických či konzulárních styků.

U zvláštní mise se nevyžaduje agrément jako u mise diplomatické. Přijímající stát však musí být napřed informován o velikosti a složení zvláštní mise, zejména mu musí být oznámena jména a funkce osob. Přijíma-

jící stát může odmítnout přijetí zvláštní mise, jestliže její velikost nepovažuje za přiměřenou se zřetelem k okolnostem a podmínkám v přijímajícím státě a s ohledem na potřeby příslušné mise. Přijímající stát může odmítnout přijetí kterékoli osoby jako člena zvláštní mise, aniž by byl povinen uvádět důvody svého rozhodnutí (čl. 8).

Ministerstvo zahraničních věcí přijímajícího státu musí být informováno o všech skutečnostech týkajících se zvláštní mise, zejména o jejím příjezdu, jejím složení, o umístění místností zvláštní mise a o konečném odjezdu jejích členů.

Přijímající stát může označit kteréhokoli člena diplomatické mise za nežádoucí osobu (*persona non grata*) nebo jiného člena mise za nepřijatelnou osobu, aniž by byl povinen uvést důvody svého rozhodnutí. Vysílající stát v takovém případě tuto osobu odvolá nebo ukončí její funkci (čl. 12).

Funkce zvláštní mise začínají okamžikem, kdy mise vstoupí do úředního styku s ministerstvem zahraničních věcí nebo s jiným dohodnutým státním orgánem přijímajícího státu (čl. 13). Funkce zvláštní mise končí dohodou zúčastněných stran, dokončením úkolu zvláštní mise, uplynutím lhůty určené pro zvláštní misi, odvoláním zvláštní mise vysílajícím státem nebo oznámením přijímajícího státu, že zvláštní misi považuje za skončenou (čl. 20).

192 Výsady a imunity zvláštní mise a jejích diplomatických členů se v podstatě kryjí s výsadami a imunitami diplomatických misí a diplomatických zástupců podle Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961. Menší odchylky se zdůvodňují *specifičností funkcí* zvláštní mise.

Nedotknutelnost místností zvláštní mise není absolutní, jako je tomu u místností diplomatických misí. Předpokládá se souhlas vedoucího zvláštní mise k zásahu místních orgánů v případě živelní pohromy, která vážně ohrožuje veřejnou bezpečnost (čl. 25).

Administrativní a technický personál požívá plné imunity z trestní jurisdikce. Jeho vynětí z civilní a správní jurisdikce je však omezeno na činnost vykonávanou v rámci služebních povinností (čl. 36). Služební personál zvláštní mise požívá vynětí z jurisdikce přijímajícího státu, jen pokud jde o činnost vykonávanou v rámci jeho povinností (čl. 37).

Osvobození od celních poplatků se týká pouze předmětů určených k osobní spotřebě členů diplomatického personálu mise (čl. 35).

Vysílající stát se může podobně jako u diplomatických zástupců *zříci* vynětí z jurisdikce přijímajícího státu pro členy své zvláštní mise. Takové zřeknutí však musí být vždy výslovné (čl. 41).

Podobně jako u diplomatických zástupců počítá i tato úmluva s tím, že členové zvláštní mise používají při průjezdu *územím třetího státu* nedotknutelnost a imunity potřebné k zajištění jejich průjezdu a návratu (čl. 42).

3. Stálé mise při mezinárodních organizacích

193 K orgánům státu pro zahraniční styky patří také *stálé mise při mezinárodních organizacích*. Jejich postavení, výsady a imunity upravuje Ví-

deňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy z roku 1975 (Vybrané dokumenty, sv. IV, s. 35, nebo Dokumenty OSN A/CONF.67/16).

Stálou misí se rozumí mise *trvalé povahy*, která zastupuje členský stát u *mezinárodní organizace* a byla k této organizaci za tímto účelem vyslána (čl. 1).

Česká republika má své stálé mise při Organizaci spojených národů v New Yorku, v Ženevě a ve Vídni, u mezinárodních odborných organizací v Ženevě, při Organizaci spojených národů pro výchovu vědu a kulturu v Paříži, při Mezinárodní agentuře pro atomovou energii ve Vídni, při Radě Evropy ve Štrasburku a při Evropské unii a Organizaci Severoatlantického paktu v Bruselu.

Stálá mise plní zejména tyto *funkce*:

- a) zajišťuje zastoupení vysílajícího státu u mezinárodní organizace;
- b) udržuje potřebné spojení mezi vysílajícím státem a mezinárodní organizací;
- c) jedná s mezinárodní organizací nebo působí v jejím rámci, např. se účastní sjednávání mezinárodních smluv uzavíraných v rámci mezinárodní organizace;
- d) sleduje činnost organizace a informuje o ní vládu vysílajícího státu;
- e) podporuje mezinárodní spolupráci směřující k uskutečňování cílů a zásad mezinárodní organizace (čl. 6).

Stálá mise je *složena* z vedoucího mise a dalšího diplomatického, správního, technického a služebního personálu (čl. 13). *Počet* členů mise nemá přesahovat meze rozumnosti a normálnosti s ohledem na funkce mezinárodní organizace, potřeby mise a podmínky v hostitelském státě (čl. 14).

Hlavu mise *pověřuje* (akredituje) vysílající stát. Přitom je dovoleno, aby jedna osoba byla akreditována k více mezinárodním organizacím. Praktické je to zejména v Ženevě, kde má sídlo více mezinárodních organizací přidružených k OSN. Ostatní členy mise vysílající stát *jmenuje* (čl. 8).

Výsady a imunity úřadu stálé mise a jejích členů jsou koncipovány *podobně* jako výsady a imunity diplomatických misí a jejich personálu podle Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961.

Hostitelský stát je povinen respektovat nedotknutelnost budovy mise. Jeho orgány mohou vstoupit do budovy stálé mise jen se souhlasem vedoucího mise (čl. 23).

Diplomatičtí pracovníci stálé mise požívají trestní, civilní i správní imunity, s výjimkou sporů týkajících se soukromých nemovitostí, dědictví nebo obchodní činnosti diplomatů (čl. 30).

Členové administrativního a technického personálu stálé mise požívají plné imunity z trestní jurisdikce hostitelského státu, avšak z jeho civilní a správní jurisdikce jsou vyňati, pouze pokud jde o jejich služební činnost (čl. 36).

Vysílající stát se může *zříci* imunity pro vedoucího mise nebo její členy. Takové zřeknutí se však musí být výslovné (čl. 31).

Bude-li to zapotřebí, má mezinárodní organizace povinnost pomáhat vysílajícímu státu a jeho stálé misi zajišťovat jejich výsady a imunity (čl. 22).

4. Delegation v mezinárodní organizaci a na mezinárodní konferenci

195 Otázky postavení, funkcí, výsad a imunit *delegací států na zasedáních orgánů mezinárodních organizací a na mezinárodních konferencích* upravuje Vídeňská úmluva o zastoupení států v jejich stycích s mezinárodními organizacemi univerzální povahy z roku 1975 (Vybrané dokumenty, sv. IV, s. 48).

Delegací na zasedání orgánu mezinárodní organizace úmluva rozumí *delegaci vyslanou státem, aby se jeho jménem účastnila jednání tohoto orgánu*. Delegací na mezinárodní konferenci svolanou na základě rozhodnutí mezinárodní organizace se rozumí *delegace vyslaná státem, aby se jeho jménem účastnila této konference* (čl. 1).

Stát může vyslat delegaci na zasedání orgánu mezinárodní organizace nebo na konferenci svolanou mezinárodní organizací *v souladu s procedurálními pravidly této organizace* (čl. 42).

Vysílající stát může zásadně *volně jmenovat členy delegace* (čl. 43). Může však být členem delegace občan hostitelského státu, je k tomu třeba souhlasu tohoto státu. Počet členů delegace nemá překročit rozumnou a normální míru se zřetelem na funkci orgánu nebo na předmět jednání mezinárodní konference a s přihlednutím k potřebám delegace a podmínkám v hostitelském státě (čl. 46).

Delegace je *složena z vedoucího delegace a dalších delegátů diplomatického, technického, administrativního nebo služebního rázu*. Pověřovací listiny vedoucího delegace nebo jiných delegátů vydává hlava státu, předseda vlády, ministr zahraničních věcí nebo jiný kompetentní státní orgán (čl. 45).

Výsady a imunity poskytované vedoucímu delegace a ostatním členům jsou s jistými omezeními *obdobně* jako u vedoucího stálé mise a jejích členů (čl. 54 až 70). Nejsou vyňati z civilní a správní jurisdikce ve sporech týkajících se *náhrady škody* způsobené při řízení auta, letadla nebo lodí, jež vedoucí delegace nebo její členové vlastní nebo užívají, pokud by taková škoda nebyla uhrazena z pojištění auta, letadla nebo lodí (čl. 60 odst. 4).

Mezinárodní organizace, případně mezinárodní konference jsou povinny *pomáhat* v případě potřeby vysílajícímu státu, jeho delegaci a členům při zajišťování jejich výsad a imunit (čl. 53).

Delegace států na *jiných* mezinárodních konferencích mají – pokud se týče jejich výsad a imunit – *analogické* postavení jako delegace států na mezinárodních konferencích pořádaných mezinárodními organizacemi univerzální povahy. Jejich právní režim se řídí v podrobnostech procedurálními pravidly usnesenými příslušnou mezinárodní organizací nebo přímo konferencí.

Vedle zmíněné úmluvy obsahuje *paralelní starší rámcovou úpravu* těchto otázek Úmluva o výsadách a imunitách OSN z roku 1946 (Vy-

brané dokumenty ke studiu mezinárodních organizací, s. 20, nebo č. 52/1956 Sb.) a Úmluva o výsadách a imunitách mezinárodních odborných organizací z roku 1947 (Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodních organizací, s. 58, nebo č. 21/1968 Sb.).

Podle těchto úmluv náleží zástupcům států u uvedených organizací nebo na konferencích jimi svolaných *po dobu výkonu jejich funkcí* zejména imunita vůči zatčení a zadržení, vůči zabavení jejich osobních zavazadel, imunita ohledně všech úkonů, které provedli jako zástupci státu; nedotknutelnost všech jejich písemností a dokumentů, vynětí z veškerého omezení, která platí pro povolení vstupu cizinců na území hostitelského státu, vynětí z působnosti předpisů o registraci cizinců, osvobození od osobních povinností, devizové úlevy a celní osvobození osobních zavazadel.

Výsady a imunity zástupců států u jiných mezinárodních organizací nebo na jimi svolaných konferencích se řídí zvláštními ujednáními a vnitřními pravidly příslušné organizace.

5. Vojenská jednotka, loď a letadlo

Vojenské jednotky, lodě a letadla, které se nacházejí na území cizího státu v mírové době, např. podle smlouvy o dočasném pobytu nebo o zřízení cizí vojenské základny, nebo okupují část území druhého státu za ozbrojeného konfliktu, vystupují jako *zahraniční orgán svého státu*. Jejich jednání, ať legální nebo protiprávní, např. porušení pravidel vedení války, se *přičítá jejich státu*. Jako státní orgány v zahraničí požívají i zvláštního právního postavení. Jejich vlajka a znaky mají nárok na poctu, příslušníci vojenských jednotek, posádky válečných lodí a letadel jsou při plnění svých vojenských povinností vyňati z jurisdikce státu pobytu a podléhají zákonům a vojenským kázeňským předpisům svého státu.

6. Konzulární úřad

Konzulární úřad, *konzulát*, je zahraniční orgán státu zřízený na území druhého státu za účelem *ochrany zájmů vysílajícího státu a jeho občanů*, tj. jak *fyzických*, tak *právnických osob*, a k plnění určitých správních, hospodářských a občanskoprávních záležitostí.

V minulosti konzulární úřady, na rozdíl od diplomatických misí, ne- zastupovaly stát všestranně ani neměly reprezentativní povahu; plnily převážně administrativní, ekonomické a civilní funkce. Toto původně velmi ostré rozlišení mezi dvěma různými státními orgány pro zahraniční styky se v poslední době stírá. Diplomatická mise plní zpravidla i konzulární funkce a mívá pro tento účel vlastní konzulární oddělení. Konzulární úřad naopak plní některé reprezentativní úkoly politického rázu, zejména mezi státy, které teprve navazují vzájemné hospodářské a politické styky a nepřistoupily ještě k navázání diplomatických styků. Ros- toucí význam konzulárních úřadů se projevuje kromě jiného i v tom, že

v současnosti přiznává mezinárodní právo konzulárním úřadům a úředníkům větší rozsah výsad a imunit, než tomu bylo v minulosti.

Postavení konzulárních úřadů a úředníků, jakož i jejich výsady a imunity upravila Vídeňská úmluva o konzulárních stycích z roku 1963 (Dokumenty, C. H. Beck, s. 191 a násl.). Tato úmluva slouží jako rámec pro speciální a podrobnější úpravu, které státy dosahují uzavíráním dvoustranných konzulárních úmluv.

198

Konzulární úřady jsou státní orgány pro zahraniční styky v cizích státech určené k udržování konzulárních styků. Konzulární úřad plní podle Vídeňské úmluvy tyto funkce:

a) chrání zájmy vysílajícího státu a jeho občanů jak fyzických, tak i právnických osob v přijímajícím státě, a to v rozsahu, který dovoluje mezinárodní právo;

b) podporuje rozvoj obchodních, hospodářských, kulturních a vědeckých styků mezi vysílajícím a přijímajícím státem;

c) zjišťuje zákonnými prostředky stav a vývoj obchodního, hospodářského, kulturního a vědeckého života v přijímajícím státě, podává o tom zprávy vládě vysílajícího státu a poskytuje potřebné informace zainteresovaným osobám a podnikům zahraničního obchodu a dopravy v cizině;

d) vydává cestovní pasy občanům vysílajícího státu a víza cizím osobám, které chtějí cestovat do vysílajícího státu;

e) poskytuje pomoc a podporu občanům vysílajícího státu, jak fyzickým, tak právnickým osobám;

f) plní funkce notáře a civilního matrikáře;

g) chrání zájmy občanů vysílajícího státu, tj. osob fyzických i právnických, v případech dědění z důvodu úmrtí na území přijímajícího státu;

h) chrání zájmy mladistvých a jiných osob nemajících plnou způsobilost, kteří jsou občany vysílajícího státu;

ch) zastupuje občany vysílajícího státu, tj. osoby fyzické i právnické, zajišťuje jejich zastoupení před soudy a jinými orgány přijímajícího státu v případech, kdy vzhledem k nepřítomnosti nebo z jiných důvodů nejsou schopni sami se včas ujmout obhajoby svých práv a zájmů;

i) doručuje soudní a mimosoudní dokumenty nebo vyřizuje dožadání nebo pověření k provedení výslechu pro soudy vysílajícího státu;

j) vykonává dozor a inspekci nad loděmi majícími příslušnost vysílajícího státu a nad letadly registrovanými ve vysílajícím státu, jakož i nad jejich posádkami;

k) poskytuje pomoc zmíněným lodím a letadlům, jakož i jejich posádkám, přijímá od nich hlášení o plavbě lodí, o kontrole a evidování lodních dokumentů, o vyšetřování nehod, k nimž došlo v průběhu plavby, a o řešení sporů mezi kapitánem, důstojníky a námořníky (čl. 5).

Konzulární úřad může být též pověřen výkonem diplomatických úkonů v přijímajícím státě, v němž vysílající stát nemá stálou diplomatickou misi a není ani zastoupen diplomatickou misí třetího státu. Tím se ale nemění jeho konzulární postavení a nemůže se domáhat diplomatických výsad a imunit (čl. 17).

Konzulární úřad může být zřízen na území jiného přijímajícího státu jen s jeho souhlasem. Sídlo konzulárního úřadu, jeho klasifikaci a jeho konzulární obvod sice určuje vysílající stát, toto jeho rozhodnutí však podléhá schválení přijímajícího státu (čl. 4).

Vedoucí konzulárních úřadů jsou rozděleni do čtyř tříd:

a) generální konzulové;

b) konzulové;

c) vicekonzulové;

d) konzulární jednatelé (čl. 9).

Jmenování vedoucího konzulárního úřadu je věcí vysílajícího státu. Přijímající stát si však zachovává konečné rozhodnutí o tom, zda přijme dotyčnou osobu jako vedoucího úřadu. Přijme-li ji, udělí jí souhlas (*exequatur*) na konzulský patent, jímž je vedoucí konzulárního úřadu vybaven. V patentu se uvádí plné jméno vedoucího, kategorie a třída konzulárního úřadu, konzulární obvod a sídlo konzulárního úřadu. Odmítl-li přijímající stát poskytnout souhlas, není povinen sdělit vysílajícímu státu důvody svého odmítnutí (čl. 10 až 12).

Dva nebo více států mohou jmenovat tutéž osobu konzulárním úředníkem v přijímajícím státě, aby je zastupovala. K takovému kroku je však třeba souhlasu přijímajícího státu. Tato možnost se obvykle používá u honorárních konzulů, kteří zpravidla vykonávají užší okruh konzulárních funkcí (čl. 18).

Personál konzulárního úřadu tvoří konzulární úředníci, což jsou pracovníci pověřeni výkonem konzulárních funkcí, jako vedoucí konzulárního úřadu a tajemníci, dále konzulární zaměstnanci, což jsou osoby zaměstnané v administrativním aparátu, jako překladatelé, sekretářky a účetní, a služební personál, jako domovník, zahradník a uklízečka.

Konzulárními úředníky mají být podle Vídeňské úmluvy zásadně občané vysílajícího státu (čl. 22).

Není-li dosaženo dohody mezi vysílajícím a přijímajícím státem o rozsahu konzulárního personálu, může přijímající stát požadovat, aby počet personálu byl udržován v mezích, které sám považuje za rozumné a obvyklé se zřetelem k okolnostem a podmínkám v konzulárním obvodu a k potřebám příslušného konzulárního úřadu (čl. 20).

Přijímající stát může kdykoli oznámit vysílajícímu státu, že určitý konzulární úředník je nežádoucí osobou (*persona non grata*) nebo že jiný člen konzulárního personálu je pro něj nepřijatelný. Státy sahají k takovému závažnému kroku obvykle tehdy, když člen konzulárního úřadu provádí činnost neslučitelnou s konzulárními funkcemi a porušuje zájmy přijímajícího státu. V takovém případě vysílající stát podle okolností případu buď takovou osobu odvolá, nebo její činnost na konzulárním úřadě ukončí (čl. 23).

Obdobně jako u diplomatických zástupců je povinností vysílajícího státu nofitkovat ministerstvu zahraničních věcí přijímajícího státu jmenování všech členů konzulárního úřadu, jejich příjezd, konečný odjezd nebo skončení jejich funkce (čl. 24).

199

200

- 201 Konzulární úředníci všech států pověřeni ve stejném místě tvoří *konzulární sbor* (franc. *corps consulaire*, CC). V jeho čele bývá stařešina (franc. *doyen*), jímž bývá nejstarší konzulární úředník nejvyšší hodnosti. I tento sbor, obdobně jako sbor diplomatický, plní jen ceremoniální a protokolární funkce.

Konzulární úředníci se při výkonu svých funkcí mohou obracet na příslušné *místní orgány* svého konzulárního obvodu, případně i na příslušné ústřední orgány přijímajícího státu, pokud je to dovoleno zákonem, jinými předpisy a zvyklostmi přijímajícího státu nebo pokud to předvídají mezinárodní dohody (čl. 38).

- 202 Vysady a imunity poskytované konzulárním úřadům a jejich personálu podle Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích z roku 1963 jsou konstruovány obdobně jako vysady a imunity diplomatických zástupců podle Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961. Všeobecně je však rozsah výsad a imunit konzulárních úřadů a jejich úředníků *omezenější s ohledem na odlišné funkce*.

Konzulární úřad je oprávněn používat státní vlajku vysílajícího státu, požívá nedotknutelnosti konzulárních místností, archivů a dokumentů, má svobodu spojení a je osvobozen od daní a cel u předmětů určených pro potřebu konzulárního úřadu (čl. 29 až 35 a 50).

Na rozdíl od diplomatické mise však není nedotknutelnost konzulárních místností absolutní. Orgány přijímajícího státu mají zakázáno vstoupit jen do té části konzulárních místností, které se používají výlučně pro pracovní účely. V případě požáru nebo jiné pohromy vyžadující okamžitě záchranné akce se předkládá souhlas vedoucího mise ke vstupu a zásahu v místnostech mise (čl. 31).

Konzulární úředníci – na rozdíl od diplomatických zástupců – mohou být zatčeni nebo vzati do vazby, jestliže se dopustili těžkého zločinu a rozhodli o tom příslušný soud (čl. 41). Přijímající stát má v takovém případě povinnost uvědomit bezodkladně vedoucího konzulárního úřadu o tom, že člen konzulárního personálu byl zatčen, vzat do vazby nebo že bude proti němu zahájeno trestní řízení (čl. 42).

Vynětí konzulárních úředníků a zaměstnanců z trestní, civilní a správní jurisdikce přijímajícího státu se týká pouze jejich úkonů prováděných při plnění konzulárních funkcí. Nevztahuje se na občanské kontrakty, které sjednali jako soukromé osoby, a na spory o náhradu škody způsobenou vozidlem, lodí nebo letadlem, které řídili (čl. 43). Členové konzulárního úřadu jsou též povinni svědčit při soudním nebo administrativním řízení prováděném orgány přijímajícího státu, s výjimkou věcí spojených s výkonem jejich úřední povinnosti.

Pro usnadnění výkonu *konzulárních funkcí* týkajících se státních příslušníků vysílajícího státu mají konzulární úředníci právo na spojení se státními příslušníky vysílajícího státu a na přístup k nim. Státní příslušníci vysílajícího státu mají stejné právo, pokud jde o spojení s konzulárními úředníky vysílajícího státu a přístupu k nim [čl. 36 odst. 1 písm. a)].

Důležitou povinnost ukládá Vídeňská úmluva o konzulárních stycích přijímajícímu státu v případech, kdy byl v konzulárním obvodu *zatčen, uvězněn, dán do vazby nebo zadržen jiným způsobem* příslušník vysílajícího státu. V těchto případech jsou příslušné orgány přijímajícího státu *povinny bez prodlení (without delay)* informovat o tom konzulární úřad vysílajícího státu působící v daném obvodu, pokud o to uvedený státní příslušník požádá. Orgány přijímajícího státu *mají povinnost bez prodlení* informovat osobu, které se to týká, o jejich právech, které má podle daného pododstavce [čl. 36 odst. 1 písm. b)].

Konzulární úředníci mají právo navštěvovat státní příslušníky vysílajícího státu, kteří jsou ve vězení, ve vazbě nebo jsou zadrženi, aby s nimi mohli hovořit, dopisovat si s nimi a zajistit jejich právní zastoupení. Mají rovněž právo navštívit kteréhokoliv státního příslušníka vysílajícího státu, který je ve vězení, ve vazbě nebo je zajištěn v jejich obvodu na základě rozsudku [čl. 36 odst. 1 písm. c)].

K porušení čl. 36 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích došlo v případě *Le Grand* (Německo versus USA), ve kterém vynesl rozsudek Mezinárodní soudní dvůr 27. 6. 2001 (ICJ Press release 2001/16 bis). V tomto případě v roce 1982 orgány USA zadržely bratry Karla a Waltera La Grandovy, vedly proti nim řízení a soud posléze uložil trest smrti za brutální vraždu při loupežném přepadení. Když byl popraven Karl La Grand, Německo, aby zabránilo popravě Waltera La Grandy, podalo Mezinárodnímu soudnímu dvoru 2. 3. 1999 žádost o vydání zatímního opatření. Dvůr žádosti vyhověl a 3. 3. 1999 vydal zatímní opatření v tom smyslu, že rozsudek, pokud jde o Waltera La Grandy, nebude vykonán do vydání konečného rozhodnutí dvorem v tomto případě. Walter La Grand byl přesto 5. 3. 1999 popraven. Žádost Německa byla založena na tvrzení, že USA porušily čl. 36 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích.

Ve svém konečném rozsudku z 27. 6. 2001 Mezinárodní soudní dvůr poměrem hlasů čtrnáct ku jednomu shledal, že USA porušily své závazky podle Vídeňské úmluvy. Dvůr shledal porušení v tom, že bratři Karl a Walter La Grandové *nebyli informováni bez prodlení* po svém zatčení o svých právech ve smyslu čl. 36 odst. 1b. Tím také bylo Německu znemožněno, aby včas poskytlo pomoc podle Vídeňské úmluvy. V této souvislosti na jiném místě svého rozsudku dvůr konstatoval, že v důsledku porušení čl. 36 odst. 1 písm. b) byl porušen i čl. 36 odst. 1 písm. a) a c) Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích. Dvůr ve svém rozsudku rovněž shledal, že USA porušily závazek uložený příkazem (order) o zatímním opatření, které soudní dvůr vydal 3. 3. 1999.

Mezinárodní soudní dvůr řešil i další případ porušení čl. 36 odst. 1 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích *Paraguay versus USA* (ICJ Reports, příkaz z 9. 4. 1998). V tomto případě tvrdila Paraguay, že USA porušily čl. 36 odst. 1 písm. b) Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích, a žádala soudní dvůr, aby vydal zatímní opatření. Rovněž zde se jednalo o to, že orgány USA zatkly v roce 1992 *paraguayského občana*, trestně ho stíhaly za úmyslnou vraždu a odsoudily jej k trestu smrti. Porušení čl. 36 odst. 1 písm. b) mělo spočívat v tom, že *paraguayský občan nebyl informován* o svých právech. Mezi ně patří právo žádat, aby příslušný konzulární úředník byl informován o zatčení a zadržení občana daného státu, a právo občana na spojení s tímto úředníkem.

Dvůr vydal v této věci zatímní opatření 9. 4. 1998 a vyzval USA, aby rozsudek nebyl vykonán do konečného rozhodnutí dvora ve věci.

Mezi případy porušení čl. 36 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích lze zahrnout i případ zadržení dvou českých občanů na Kubě v lednu 2001. Kubánské orgány údajně neoznámily neprodleně českým orgánům, že byli zbaveni svobody dva čeští občané, a osm dní znemožňovaly spojení mezi zadržovanými a českými konzulárními úředníky.

203 Příslušné orgány přijímajícího státu jsou povinny informovat konzulární úřad o případech úmrtí, poručnictví nebo opatrovnictví, jakož i o ztroskotání lodi nebo o leteckých nehodách, k nimž došlo v obvodě konzulárního úřadu a které se týkají občanů vysílajícího státu (čl. 37).

Vídeňská úmluva o konzulárních stycích kodifikovala i starší institut *honorárních konzulů* (franc. *consuls honoraires*) nebo obchodních konzulů (čl. 58 až 68). Tito konzulové bývají jmenováni vysílajícím státem nikoli z řad jeho občanů, ale z místního obyvatelstva, obvykle z občanů přijímajícího státu. Nejsou státními úředníky vysílajícího státu a funkci konzula vykonávají jako *čestný úřad*.

Za svou činnost jsou obvykle odměňováni z poplatků, které vybírají za konzulární úkony. Honorární konzuly používají menší státy, aby snížily výdaje spojené s udržováním konzulárních úřadů. Vysílající státy jmenují honorární konzuly zpravidla z řad vlivných místních obchodníků a průmyslníků, kteří dobře znají ekonomické a obchodní poměry v konzulárním obvodě.

Funkce honorárních konzulů bývají obvykle *užší* než u konzulů z povolání (franc. *consuls fonctionnaires*) a rovněž imunity jim poskytované bývají omezenější, zejména jde-li o konzula z řad občanů přijímajícího státu.

Část VI. Smluvní právo

Literatura: Azúd J. Niektoré otázky plnenia medzinárodných záväzkou z hľadiska vnútroštátnej právnej úpravy. Právny obzor, 1990, č. 7, s. 577; Balaš, V. Aplikace mezinárodních smluv uzavíraných v rámci III. pilíře. Právní fórum, 2004, č. 1, s. 8–14; Barinka, R. Problém přípustnosti výhrad k Evropské úmluvě o lidských právech, Časopis pro právní vědu a praxi, 2004, č. 2, s. 97–104; Bartoň, M. Novela ústavy ČR č. 325/2001 Sb. (tzv. euronovela Ústavy) a mezinárodní právo. EMP č. 1–2, 2002; Čepelka, Č. Smlouva a obyčej v mezinárodním právu. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 1984; Čepelka, Č. Právo mezinárodních smluv (Vídeňská úmluva o smluvním právu 1969). Praha: Karolinum, 1999; Hůlka, Š., Kysela, J. Mezinárodní smlouvy – jejich klasifikace, sjednávání, ratifikace a právní účinky. Právní rozhledy, 2005, č. 6, s. 191–200; Janda, I. Výhrady a ostatní jednostranná prohlášení ve vztahu k mezinárodním smlouvám, Časopis pro právní vědu a praxi, č. 2, 2001; Jílek, D. O úmyslu deklaranta i smyslu výhrad k mezinárodním smlouvám. Časopis pro právní vědu a praxi č. 2, 2001; Kohout, A. Právní povaha a režim diagonálních smluv v oblasti hospodářské a vědeckotechnické spolupráce. Arbitrážní praxe, 1989, č. 3, s. 74; Kuhn, Z. Samovykonatelnost, přímá účinnost a některé teoretické otázky aplikace mezinárodních smluv ve vnitrostátním právu. Právník, 2004, č. 5, s. 471–520; Kysela, J., Kuhn, Z. Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR. Právní rozhledy č. 7, 2002; Lantajová, D. Výhrady k mezinárodním smlouvám v rozhodnutích orgánů Rady Evropy. Smolenice: SAV, 2007; Malenovský, J. Koexistence smlouvy a obyčeje v mezinárodním právu. Právník, 1992, č. 1, s. 66; Malenovský, J. Článek 10 české ústavy a úmluva Rady Evropy o lidských právech. Evropské a mezinárodní právo, 1995, č. 4–6, s. 9; Malenovský, J. Komentovaný návrh článků Ústavy České republiky upravujících její vztah k mezinárodnímu právu. Právník, 1999, č. 5, s. 440; Malenovský, J. Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva (obecně a v českém právu zvláště). Brno: Doplněk, 2000; Malenovský, J. Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právu po 1. červnu 2002. Právník, 2002, č. 9; Malenovský, J. Tápání v bludišti vztahů mezinárodního a ústavního práva (k přípravě, schválení a hodnocení desáté novely zákona o Ústavním soudu. Právník, 2004, č. 10, s. 953–972; Malenovský, J. K řízení o ratifikaci Smlouvy o Ústavě pro Evropu: na okraj uvažovaného ústavního zákona o referendu. Právník, 2005, s. 317 a násl.; Myslík, S. Kodifikace smluvního práva. Časopis pro mezinárodní právo, 1968, č. 4, s. 361; Ondřej, J. Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě a kontrola jejího dodržování. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 1999, č. 4–5, s. 45; Paul, V. Zánik mezinárodní smlouvy. Praha, 1969; Paul, V. Porušení mezinárodní smlouvy jako důvod jejího zániku. Časopis pro mezinárodní právo, 1969, č. 2, s. 178; Pěchota, V. Mnohostranné mezinárodní smlouvy a přístup k nim. Praha, 1965; Potočný, M. Co jsou mezinárodní smlouvy. Praha, 1962; Potočný, M. Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci. Právník, 1993, č. 8, s. 679; Svoboda, P. Postavení mezinárodních smluv v právu Evropských společenství. AUC Iuridica, 2004, č. 1–2, s. 111–125; Šturma, P. Mezinárodní právo na prahu 21. století (dosažený stav, neúspěchy a perspektivy). Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 1998, č. 3–4, s. 9; Šturma, P. Postavení mezinárodních smluv po novele Ústavy ČR. České právo životního prostředí, č. 2, 2002; Týč, V. K otázce vztahu mezinárodních smluv a čs. právního řádu. Právník,